

Προσδιορισμός ανομικών παραγόντων που μπορεί να οδηγήσουν στη χρήση Ναρκωτικών

ΙΩΑΝΝΑΣ ΠΕΡΑΝΤΖΑΚΗ - ΚΑΡΑΤΖΟΓΛΟΥ
Λέκτορα Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Το πρόβλημα που τέθηκε σ' αυτή την εργασία, ήταν να επισημανθούν και να ερευνηθούν οι πιθανοί παράγοντες που οδήγησαν τα άτομα του δείγματός μας στη χρήση των ναρκωτικών.

Διατυπώσαμε την υπόθεσή μας σύμφωνα με τους Lindesmith και Gagnon που θέτουν το ερώτημα αν η ανομική κατάσταση μπορεί να οδηγήσει στη χρήση των ναρκωτικών. Σύμφωνα με τους δύο αυτούς ερευνητές με τους οποίους συμφωνούμε, η δημιουργία των παραγόντων που προσδιορίζει μια ανομική κατάσταση, εξαρτάται από τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης των ατόμων. Άλλωστε και σ' αυτά τα συμπεράσματα καταλήξαμε σε γενικές γραμμές και στη δική μας έρευνα.

Η αναφορά μας στους Durkheim και Merton καθώς και στους άλλους κοινωνιολόγους που ασχολήθηκαν με την έννοια της κοινωνικής ανομίας, εκρίθη απαραίτητη για να μπορέσουμε να αποσαφηνίσουμε αυτή την έννοια, συνδέοντάς την με τον προσδιορισμό των συγκεκριμένων παραγόντων που προσδιορίζουν μια ανομική κατάσταση.

Εισαγωγή

Η κεντρική ιδέα της εργασίας αυτής, είναι να προσδιοριστούν οι παράγοντες εκείνοι που μπορούν να οδηγήσουν ορισμένα άτομα - και συγκεκριμένα τα άτομα του δείγματός μας - στη χρήση των ναρκωτικών. Με βάση την θεωρία των Lindesmith και Gagnon απ' όπου και στηρίξαμε τη δική μας υπόθεση, προσπαθούμε να δούμε αν η ανομική κατάσταση μπορεί να οδηγήσει στο δρόμο των ναρκωτικών.

Ποιές είναι π.χ. οι συνθήκες που υπάρχουν κι αν αυτές είναι η αιτία σ' αυτήν την κατάσταση στην οποία μπορεί να φθάσουν τα άτομα του δείγματός μας. Η αναφορά μας, στους Durkheim και Merton καθώς και στους άλλους κοινωνιολόγους που ασχολήθηκαν με την έννοια της κοινωνικής ανομίας, κρίθηκε απαραίτητη. Άλλωστε και η αρχική μας σκέψη βασίζεται στην έννοια της κοινωνικής ανομίας και στις επιπτώσεις που μπορεί να έχει σε ορισμένα άτομα.

Μια σφαιρική ματιά στην έννοια αυτή, κρίνουμε ότι μας βοηθά και είναι σημαντικό στοιχείο γι' αυτή μας την εργασία.

I. Η Έννοια της Κοινωνικής Ανομίας κατά τον E. Durkheim

Πριν αναλύσουμε την έννοια της κοινωνικής ανομίας και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχουν σε ορισμένα άτομα οι ανομικές καταστάσεις, θεωρούμε απαραίτητο να δώσουμε μια περιληπτική εικόνα του ιστορικού και της σημασίας της λέξης «ανομία».

Η ανομία προέρχεται από το στερητικό Α και τη λέξη νόμος. Επομένως ανομία σημαίνει έλλειψη νόμων. Αυτή η έλλειψη νόμων μέσα σε μια κοινωνία, έχει ως αποτέλεσμα κατάσταση αναταραχής. Αν πάρουμε τον ορισμό που μας δίδει το *Dictionnaire de Sociologie* του Larousse, παρατηρούμε ότι η ανομία θεωρείται μια κατάσταση μέσα στην κοινωνία που χαρακτηριστικό της είναι η αβεβαιότητα, η ασυναρτησία και η ασυνέπεια των κανόνων που σκοπό έχουν την ομαλότητα της κοινωνικής ζωής. Η ελληνική αυτή λέξη πρωτοεμφανίστηκε στην Κεντρική Ευρώπη στις αρχές του 17ου αιώνα, αλλά η χρήση της έγινε αισθητά γνωστή από τον Γάλλο κοινωνιολόγο και φιλόσοφο του 19ου αιώνα Emile Durkheim.

Μέσα λοιπόν στο έργο του Durkheim «*De la Division du Travail Social*» (1893), η ανομία παίρνει τη μορφή μιας θλιβερής κατάπτωσης του κοινωνικού συνόλου που φαίνεται να προέρχεται από τα ελαττώματα των ηθικών και νομικών κανόνων που οργανώνουν την οικονομική ζωή της κοινωνίας. Η κρίση αυτή εκδηλώνεται μέσα στις σχέσεις των ατόμων και στα συστήματα αξιών και έχει ως αποτέλεσμα τη διατάραξη του κοινωνικού συνόλου.

Αυτή η διατάραξη της κοινωνικής ζωής είναι κατά τον Durkheim ανήθικη. Άρα και η έννοια του όρου αυτού έχει τη σημασία του ανήθικου. Άλλωστε αυτή είναι και θεολογική ερμηνεία της έννοιας της ανομίας. Ο Durkheim επηρεαζόμενος από αυτές τις σκέψεις πρόβαλε το ηθικό στοιχείο.¹ Γι' αυτό καταφέρεται εναντίον της πολιτικής κατάστασης που είναι ανίκανη να μετριάσει τις επιθυμίες για ένα χωρίς τέλος αγώνα που αφορά την οικονομική κατάσταση. Άλλωστε ο Durkheim στο βιβλίο του «*Μαθήματα Κοινωνιολογίας*» ασχολείται με την ηθική των κοινωνικών γεγονότων, καταστάσεις που τον απασχολούσαν μέχρι το τέλος της ζωής του. Επιτίθεται με δριμύτητα εναντίον της κλασσικής οικονομικής θεωρίας γιατί πιστεύει ότι είναι η βασική αιτία που προκαλεί την έλλειψη ή ακόμη και την κατάρρευση των ηθικών κανόνων στην κοινωνία. Την θεωρεί επίσης επικίνδυνο παράγοντα ικανό να δημιουργήσει προβλήματα στη δημοκρατία. Όλοι αυτοί οι φραγμοί ηθικής σύμφωνα με τον Durkheim, προ-

1. Sthepan G. Nejtovic, Helene M. Brown; Durkheim's concept of anomie as deregulation. «*Social Problems*, vol. 33, No 3, December 1985», p. 82-85.

έρχονται από μια κακή άποψη της κλασικής οικονομικής θεωρίας που επηρεάζει τον κοινωνικό βίο και προκαλεί την ανομία.

Μέσα στο κοινωνικό σύνολο, με το διαχωρισμό της εργασίας, όπως αναφέρεται στο έργο του «The Division of Labour in Society»,² παρατηρείται μια συνεχής πάλη. Τη στιγμή που στην αέναη αυτή πάλη η ισορροπία του κοινωνικού συνόλου καταστρέφεται από τα διάφορα γεγονότα όπως π.χ. αναρχία ή αδυναμία στους θεσμούς της οικογένειας, εκκλησίας κ.λπ., τότε το σύστημα αξιών του συνόλου καταρρέει. Τη στιγμή αυτή, η κοινωνία χάνει από τα χέρια της τον έλεγχο του συνόλου των μελών της και δεν είναι πλέον ικανή να υπερισχύσει. Αποτέλεσμα αυτής της ηθικής χαλάρωσης της κοινωνίας, είναι η ανομία.

Αυτή η αγωνία της πάλης μεταξύ κοινωνίας και ανθρώπου - όπως σωστά τη χαρακτηρίζει ο Durkheim στο περίφημο έργο του «Le Suicide», είναι ριζωμένη βαθιά μέσα του και δεν αργεί να πάρει τη μορφή ανομικής κατάστασης όταν η κοινωνία παρουσιάζει αδυναμία (με αίτια π.χ. τις διάφορες οικονομικές κρίσεις κ.λπ.).³

Η κοινωνική ανομία δεν εξηγείται με τον ίδιο τρόπο όπως εξηγείται ένας κοινωνικός οργανισμός, αλλά εξηγείται μέσα από τη σύσφιξη των σχέσεων των ανθρώπινων επιθυμιών και των νόμων στους οποίους νόμους υπάγονται αυτές οι επιθυμίες. Αυτή η αποτυχία στις σχέσεις αυτές προκαλούν κατά κύριο λόγο τη καταστροφή της ηθικής υπόληψης της κοινωνίας και του ατόμου. Ο Durkheim δίδει μεγάλη σημασία σ' αυτή τη κατάσταση της ανομίας που τη θεωρεί αιτία των συγκρούσεων ενός κόσμου που έχει καταπέσει ηθικά και παρουσιάζει ένα θλιβερό θέαμα.⁴

Η ανομία, θα μπορούσε να πει κάποιος, που ακολουθεί τις σκέψεις του Durkheim, εκφυλίζει τις κοινωνίες αυτές που η βιομηχανική άνθιση τις καθιστά οικονομικά προνομιούχες. Επομένως, μια αναπάντεχη οικονομική κρίση ή μια αιφνίδια οικονομική άνθιση, προκαλεί δόνηση του κοινωνικού ελέγχου και εγκατάλειψη των ατόμων μέσα σ' ένα ωκεανό σύγχισης των προσωπικών τους αναγκών.

Εάν ο άνθρωπος από τη μια μεριά δεν μπορεί να ζει χωρίς το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών και επιθυμιών του να μην είναι σε αρμονία με τα μέσα που διαθέτει για τη πραγματοποίησή τους, από την άλλη, η κοινωνία με τους πολλαπλούς ελέγχους να τείνει να περιορίσει στο σύνθηδες τις τάσεις του ανθρώπου, τότε η οποιασδήποτε μορφής αποσύνθεση του κοινωνικού συνόλου, καταστρέφει την αρμονία και εξασθενεί το κύρος που η κοινωνία ασκεί πάνω στο άτομο.

2. E. Durkheim, The division of labour in society, (The Free Press, New York, 1964), p. 160-170.

3. E. Durkheim, The Suicide (The Free Press, New York, 1960), p. 20-24.

4. E. Durkheim, The Division of Labour in Society (The Free Press, New York 1964), p. 160-170.

Σύμφωνα με τη μελέτη που έχει κάνει ο Jean Duvignon για τον Durkheim και το έργο του γενικά, υπάρχει ένα είδος άμεσης επικοινωνίας μεταξύ του κοινωνικού και ψυχολογικού συναισθήματος που σε περιόδους αμορφίας της κοινωνίας πέφτει σε ένα κενό. Μπορεί να πει κανείς πως η κοινωνία σε σπασμωδικές στιγμές αυτοκαταστρέφεται μέσα από τα ίδια της τα μέλη που σε τελική ανάλυση είναι η ίδια η κοινωνία.⁵

Μια αναπάντεχη οικονομικά κρίση ή μια αιφνίδια οικονομική άνθιση δημιουργεί - σύμφωνα με τον Durkheim, προκαλεί διασάλευση του κοινωνικού συνόλου που μπορεί να οδηγήσει στην αυτοκαταστροφή, με άλλα λόγια στην αυτοκτονία.

Με τα παραδείγματα του βιβλίου του, που αναφέρεται στην αυτοκτονία, ο Durkheim προβάλλει τα κοινωνικά γεγονότα μέσα από τα στατιστικά δεδομένα που του προσφέρονται και προσπαθεί να συνδιάσει ένα ρεαλισμό που θα συνέδεε και θα προέβαλε συγχρόνως την ομοψυχία του ηθικού και νομικού κανόνα. Κάθε διασάλευση αυτών των δύο - και επομένως και διασάλευση του κοινωνικού συνόλου - θα ήταν για τον ίδιο τον Durkheim παράβαση της ηθικής.⁶

Η θεωρία του Durkheim για την κοινωνική ανομία, όπως την αναφέραμε στην εισαγωγή μας και του R.K. Merton αργότερα, είναι για μας οι πηγές απ' όπου αντλήσαμε τις θεωρητικές μας σκέψεις για να ξεκινήσουμε αυτή μας την εργασία.

Η θεωρία του Merton και ιδιαίτερα τα σημεία της που αναφέρονται στις φάσεις της προσαρμογής ή μη προσαρμογής της ανθρώπινης συμπεριφοράς, είναι για μας ένα νέο ερέθισμα για το θεωρητικό μας πλαίσιο.

Η θεωρία αυτή του Merton, που αναφέρεται στη σύγκρουση των μέσων και των σκοπών της κοινωνίας, θα αντικατασταθεί από άλλες θεωρίες που θα καλύψουν τα αδύνατα σημεία της.

Άλλοι ερευνητές, όπως οι Cloward και Ohlin, θα επεκτείνουν τη θεωρία αυτή του Merton, άλλοι όπως οι Lindesmith και Gagnon θα την επανεξετάσουν προβάλλοντας τη δική τους θέση.

II. Η έννοια της ανομίας κατά τον R.K. Merton

A. Αναφορά στα μέσα και τους σκοπούς

Χαρακτηριστικό της ανομίας, όπως είδαμε, είναι η διάσπαση του κοινωνικού συνόλου δηλ. η καταπάτηση της κοινωνικής ηθικής, η διασάλευση της κοινωνικής συνείδησης του ατόμου. Κατά τον Durkheim, η θυσία

5. Jean Duvignonaut, E. Durkheim (Presse Universitaire de France Paris, 1965) p. 29.

6. Jack D. Douglas, The Social Meaning of Suicide (Princeton University Press 1967, Princeton, New Jersey) p. 60.

της ατομικότητας υπέρ του συνόλου, είναι η θεμελιώδης αρχή της κοινωνικής ισορροπίας. Η καταπάτηση αυτής της αρχής καταστρέφει αυτήν την ισορροπία.

Ο Merton όμως παίρνει την ανομία ως μια κατάσταση που στηρίζεται κυρίως στην άνιση κατανομή των μέσων για την επίτευξη αυτών των σκοπών. Στο σημείο αυτό μπορεί να εκδηλωθεί συμπεριφορά απόρριψης σκοπών - μέσων κατά πέντε δυνατούς συνδιασμούς.⁷

Σύμφωνα με τον Merton, μεταξύ των κυριότερων στοιχείων του πολιτιστικού και κοινωνικού οικοδομήματος, δύο είναι για μας αυτά που έχουν άμεση σπουδαιότητα: Από τη μια μεριά αυτά που έχουν καθορισθεί πολιτιστικά και αφορούν όλα τα μέλη της κοινωνίας (σκοποί) και από την άλλη τα άλλα που προσδιορίζουν, διευθετούν και ελέγχουν τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε κανείς να επιτύχει ορισμένους σκοπούς (μέσα).

Οι διάφοροι όμως σκοποί που προβάλλει ο πολιτισμός και οι τύποι τους οποίους πρέπει να ακολουθούν οι σκοποί αυτοί δεν ευρίσκονται πάντα σε σταθερή σχέση μεταξύ τους.

Για τον Merton, η κοινωνία παίζει πρωταρχικό ρόλο στη σχέση μεταξύ πολιτιστικών σκοπών και νόμιμων μέσων καθώς και στη διένεξη που τυχόν υπάρχει μεταξύ τους.

Η σύγκρουση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε πέντε βασικούς τύπους προσαρμογής (ή μη προσαρμογής) της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Η τυπολογία αυτή παίρνει το ακόλουθο σχήμα :

Τρόπος προσαρμογής	Σκοποί	Μέσα
Ομοιομορφία	+	+
Καινοτομία	+	-
Τυπολατρεία	-	-
Απόσυρση (αναχωρητισμός)	-	-
Εξέγερση (επανάσταση)	+	+

Η πρώτη περίπτωση (ομοιομορφία ++), απαντάται σε όλες τις κοινωνίες. Ο συμβατικός τρόπος ζωής είναι χαρακτηριστικό της συμπεριφοράς των ατόμων αυτών. Αυτά τα άτομα δεν θέλουν να διαταράξουν την ομαλή ζωή της κοινωνίας τους και προσαρμόζονται σύμφωνα με τους σκοπούς και τα μέσα που τους προσφέρονται.

Η δεύτερη περίπτωση (καινοτομία +-), διαπνέεται από την ιδέα της απόλυτης επιτυχίας των σκοπών που προβάλλει και προτείνει η κοινωνία τους, όπως π.χ. ο πλουτισμός, η δύναμη κ.ά.

7. R. Merton, *Social Theory and Social Structure* (The Free Press, Illinois 1967), p. 188.

Το άτομο που αποδέχεται αυτούς τους σκοπούς, μεταχειρίζεται όλα τα μέσα -εκτός από τα νόμιμα-, για να τους επιτύχει. Το «White Collar Crime», που έχει π.χ. ερευνήσει ο Sutherland μπορεί να ερμηνευθεί σύμφωνα με τη II μορφή του σχήματος του Merton.⁸

Για τον Sutherland, η μορφή αυτή, ο τύπος αυτός της συμπεριφοράς των ατόμων, απαντάται αποκλειστικά στον κόσμο των μεγάλων επιχειρηματιών.⁹ Πολλά από αυτής της κατηγορίας πρόσωπα δεν παραπέμπονται σε δίκες. Οι πράξεις τους δεν έχουν αποκαλυφθεί και λόγω της ιδιαίτερης κοινωνικής και οικονομικής τους θέσης, οι αρχές δεν θέλουν να κινήσουν δικαστηριακές διαδικασίες που θα μπορούσε να κατέληγαν σε καταδίκη τους.

Στην τρίτη περίπτωση (τυπολατρεία -+), το ιδεώδες της οικονομικής επιτυχίας εγκαταλείπεται και το άτομο περιορίζεται στο σημείο ακριβώς εκείνο που μπορεί να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες του. Αντιπροσωπευτικός τύπος σ' αυτή τη περίπτωση είναι ο γραφειοκράτης. Εκείνο δηλαδή το άτομο που φοβάται να διακινδυνεύσει τη θέση του και ακολουθεί κατά γράμμα τον τύπο. Με άλλα λόγια, η τρίτη περίπτωση αντιπροσωπεύει τα άτομα εκείνα που δεν θέλουν να αντιμετωπίσουν κινδύνους και δεν έχουν φιλόδοξα σχέδια.

Στην τέταρτη περίπτωση της απόσυρσης (-), περίπτωση που θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα, τα άτομα αρνούνται τους σκοπούς και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη πραγμάτωσή τους. Συγκεκριμένο παράδειγμα αυτής της περίπτωσης είναι ο αλκοολικός, ο ναρκομανής κ.ά. Αυτά τα παραδείγματα αντιπροσωπεύουν μια φάση της κατηγορίας της απόσυρσης. Η άλλη φάση, είναι η κινηματογραφική απεικόνιση του Σαρλώ, του «Κυρίου Κανένα» που γνωρίζει τον ασήμαντο ρόλο του και ζει σ' ένα κόσμο μέσα στον οποίο δεν έχει καμία θέση.

Παραμένει πάντοτε ο φτωχός ανθρωπάκος που αγνοεί τον κόσμο που τον καταπιέζει ψυχικά, και περιφρονεί τη κοινωνική συμβατικότητα. Είναι ο κλόουν της συμβατικής κοινωνίας και στο πρόσωπό του απεικονίζεται με πικρία η κοινωνική διάκριση. Ο ανθρωπάκος αυτός αρνείται να δεχθεί τους σκοπούς της βιομηχανοποιημένης και καταναλωτικής κοινωνίας.

Στον πέμπτο τύπο της ανθρώπινης συμπεριφοράς, στον επαναστάτη (+ +), ανήκουν τα άτομα εκείνα που δεν δέχονται ούτε τα μέσα ούτε τους σκοπούς της κοινωνίας τους. Κι αυτά τα άτομα όπως κι εκείνα του προηγούμενου τύπου της απόσυρσης, αισθάνονται «ξένα» μέσα σ' αυτό το περιβάλλον. Γι' αυτό προσπαθούν με δικό τους τρόπο, όπως π.χ. με επανάσταση, να επιτύχουν τη κατάργηση των παλαιών και το χτίσιμο νέων κοινωνικών δομών και λειτουργιών.

8. D. Szabo, *Deviance et Criminalite* (Armand Collin Paris 1970), p. 146-147.

9. Sutherland D.E. *White Collar Crime* (New York, The Dryden Press 1940) p. 155-156.

Χαρακτηριστικό στοιχείο στην περίπτωση αυτή, είναι από τη μια μεριά το μίσος, η έχθρα και από την άλλη η συνέχιση και η ανανέωση αυτής της έχθρας.

Αυτή η σύγκρουση κοινωνίας και ατόμου, νόμιμων και μη νόμιμων μέσων, έχει ως αποτέλεσμα τη διασάλευση του κοινωνικού συστήματος και είναι αυτό που ο Merton ονομάζει κοινωνική ανομία (anomie). Μπορούμε να προσθέσουμε στο σημείο αυτό το γεγονός ότι στις σύγχρονες κοινωνίες δίδεται μεγάλη έμφαση στους σκοπούς που αποβλέπουν κυρίως στην οικονομική επιτυχία, αδιαφορώντας για τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν.¹⁰

Κατά τον Merton, αλλά σύμφωνα και με άλλους ερευνητές, έχει αποδειχθεί ότι ορισμένες μορφές εγκλήματος θεωρούνται «φυσιολογικές» μέσα σε τέτοιο περιβάλλον που δέχεται και επιβάλλει για ανώτερο σκοπό της ζωής, την οικονομική επιτυχία.

B. Ομοιότητες και τυχόν διαφορές της θεωρίας του Durkheim και του Merton που αφορούν την έννοια της κοινωνικής ανομίας

Κάνοντας σύγκριση μεταξύ των δύο θεωρητικών, παρατηρούμε ότι και οι δύο επιδίωξαν μια αναλυτική παρουσίαση και μια αιτιολογική εξήγηση της ανομίας. Και οι δύο ασχολήθηκαν με την ομαλή διατήρηση της κοινωνίας. Ο Durkheim αποδίδει την ανώμαλη κοινωνική κατάσταση σε διάφορους εξωτερικούς παράγοντες όπως π.χ. μια απρόβλεπτη οικονομική καταστροφή. Αυτή η ανώμαλη κατάσταση κλονίζει ή είναι ικανή να κλονίσει τη συλλογική συνείδηση, βασικό στοιχείο για τη θεμελίωση της κοινωνικής ηρεμίας. Χάρη σ' αυτή τη κοινωνική ηρεμία, το άτομο πρέπει να θυσιάσει τις προσωπικές του φιλοδοξίες και να υποχωρεί.

Η κοινωνία, ενεργεί επάνω στα άτομα ως μια εξωτερική δύναμη που επηρεάζει, τόσο άμεσα όσο και έμμεσα, τη συμπεριφορά τους.

Ο Merton παρουσιάζει μια γενική θεωρία για την ανομία χωρίς κάτι το συγκεκριμένο. Δεν οδηγεί η θεωρία του αυτή σε αιτιολογικές εξηγήσεις της συμπεριφοράς. Δεν εξηγεί π.χ. γιατί ο ένας γίνεται κομφορμιστής και ο άλλος καινοτόμος.

Ο Merton θεωρεί ανομία (anomie) τη διάσταση μεταξύ μέσων και σκοπών της κοινωνικής δομής. Επάνω σ' αυτή τη διάσταση στηρίζεται και η διαφοροποίηση των τύπων της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Ο Merton τοποθετεί την ανομία του, μέσα στα συγκεκριμένα πλαίσια της καθημερινής πραγματικότητας και με το περίφημο σχήμα του, μας προβάλλει τους διάφορους τύπους της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

10. N.M.McJill, Shelter Theory of Sympathy and love «Philosophicam and Phenomenological research II 1942», p. 273-291.

Η τυπολογία του Merton, μπορεί να θεωρηθεί ένας τρόπος «καταγραφής» και «παρουσίασης» των αντιδράσεων της συμπεριφοράς του ατόμου που «δρα» μέσα από την ίδια του τη κοινωνία και συγχρόνως επηρεάζεται απ' αυτήν.

Γ. Άλλες απόψεις που αφορούν την έννοια της κοινωνικής ανομίας

Στην παράγραφο αυτή θα αναφερθούμε και σε άλλες απόψεις που αφορούν την έννοια της κοινωνικής ανομίας.

Αρχίζουμε με την άποψη του A. Cohen από τη μια και των Cloward και Ohlin από την άλλη, που αναφέρονται κι αυτοί στην κοινωνική ανομία, συμπληρώνοντας τη θεωρία του Merton.

Ο A. Cohen θεωρεί ότι η κοινωνική ανομία επηρεάζεται από τη κοινωνική δομή. Με βάση το στοιχείο αυτό, ο Cohen επεκτείνει και συμπληρώνει τη θεωρία του Merton με το να υποστηρίζει ότι η εγκληματικότητα των ανηλίκων, π.χ. στις Η.Π.Α., στηρίζεται κατά κύριο λόγο στη κοινωνική δομή. Τα άτομα π.χ. που ανήκουν στο υπόστρωμα κλείνουν μέσα τους μίσος ενάντια στα άτομα που ανήκουν στη μεσαία τάξη.

Για τον Cohen, η θεωρία του Merton για την ανομία είναι ατομικιστική γιατί το άτομο εγωϊστικά διαλέγει ένα ορισμένο τρόπο συμπεριφοράς (προσαρμογής) αδιαφορώντας για τα άλλα άτομα. Η επιτυχία ή αποτυχία των άλλων τον αφήνουν ανεπηρέαστο. Η συμπεριφορά του ατόμου αυτού γίνεται κατανοητή μέσα σ' ένα γενικό πλαίσιο σκοπών, θεσμών και νόμιμης ευκαιρίας.¹¹

Για τους Cloward και Ohlin οι νόμιμες ευκαιρίες δεν είναι οι μόνες που υπάρχουν. Υπάρχουν κι αυτές που ικανοποιούν τους σκοπούς με μέσα παράνομα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι διάφορες παράνομες ευκαιρίες που παρουσιάζονται προσδιορίζουν και το κοινωνικό υπόστρωμα.¹² Ο χαρακτηρισμός κάποιου ως εγκληματία, εξαρτάται από τις προσβαλλόμενες παράνομες αξίες.

Οι Cloward και Ohlin σε αντίθεση με τον Merton, που αντιλαμβάνεται την απόσυρση ως απόρριψη των σκοπών και των μέσων, θεωρούν ότι τα άτομα που ανήκουν στην κατηγορία της απόσυρσης, αντιμετωπίζουν τη διπλή αποτυχία (Double Failure Hypothesis). Για τους κοινωνιολόγους αυτούς, τα άτομα της «διπλής αποτυχίας» αποτυχαίνουν τόσο στα νόμιμα όσο και μη νόμιμα μέσα. Για να υποστηρίξουν την άποψη αυτή, οι Cloward

11. Marshal B. Clinard, *Anomie and deviant behaviour: A Discussion and critique* (New York, The Free Press, 1966) p. 2.

12. Albert Cohen, *The Delinquent Boys* (The Free Press Glenoe Illinois 1955) p. 157-169.

και Ohlin παραθέτουν στατιστικές ναρκομανών στις οποίες τα μεγαλύτερα ποσοστά αντιπροσωπεύουν περιπτώσεις ατόμων «διπλής αποτυχίας».

Οι σκέψεις των Brooks και McKiver που ασχολήθηκε με το θέμα της ανομίας, θα μας απασχολήσει για λίγο. Οι δύο αυτοί ερευνητές θεωρούν ανομική κατάσταση αυτή που προέρχεται από άτομα που έχουν «ξεφύγει» από το «ηθικό» υπόβαθρο της κοινωνίας τους. Διακρίνουν τρία στοιχεία που επηρεάζουν σημαντικά τα άτομα και συμβάλλουν στην ανομική κατάσταση. Τα στοιχεία αυτά είναι τα ακόλουθα:

- α) η έλλειψη σκοπών και έλλειψη αξιών
- β) η επιθετικότητα που επηρεάζει τις σκέψεις των ατόμων και
- γ) η απομόνωση και ανασφάλεια που υπάρχει στις αναπτυγμένες βιομηχανικά κοινωνίες.¹³

Ο Erick Fromm, μεταχειρίζεται τον όρο «ηθική μοναξιά» ως τον περισσότερο κατάλληλο και τον περισσότερο ικανό για να περιγράψει την κοινωνική ανομία «... Η μοναξιά οδηγεί σε μια πνευματική έλλειψη ολοκλήρωσης που μοιάζει με τη φυσική πείνα που οδηγεί στο θάνατο...». Κατά τον Fromm, η ανομία είναι απλωμένη παντού σε όλες τις «εξελιγμένες» κοινωνίες.¹⁴

Κατά τον Mannheim οι κατευθυντήριες δυνάμεις που περιβάλλουν τα άτομα από τη παιδική τους ηλικία, μετατοπίζονται σε μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες. Το άτομο είναι υποχρεωμένο να ζει μέσα σ' ένα κοινωνικό περιβάλλον. Η συνύπαρξη πολλών αξιών μέσα σ' αυτό το περιβάλλον, μπορεί να δημιουργήσει συγκρούσεις. Οι συγκρούσεις αυτές οφείλονται κυρίως στο ανταγωνιστικό πνεύμα που υπάρχει και που είναι αποτέλεσμα ενός αναπτυγμένου βιομηχανικά και τεχνολογικά πολιτισμού.¹⁵ Το άτομο με λίγα λόγια, γίνεται θύμα της ίδιας του της δύναμης ανίκανο να απολαύσει την ελευθερία του.

Μια άλλη άποψη, που αφορά την έννοια της κοινωνικής ανομίας, έχει δοθεί από τον Melvin Seeman. Ο κοινωνιολόγος και φιλόσοφος Seeman, θεωρεί ότι η κοινωνική ανομία είναι μια παραλλαγή της ανθρώπινης αλλοτρίωσης. Γι' αυτόν, η αλλοτρίωση είναι η εκμηδένιση της ανθρώπινης ύπαρξης, η εκμετάλλευση του ανθρώπου από τον συνάνθρωπό του και η σύγκρουση του ίδιου του ανθρώπου με το κοινωνικό του περιβάλλον.¹⁶

13. R. H. Brooks, *The Anatomy of Anomy* «Political Science McMillan 1959», p. 84-84.

14. E. Fromm: *The Fear of Freedom* (Kegan et al New York 1942), p. 15.

15. K. Mannheim: *Diagnosis of our time* (Kegan et al, New York 1943), Chapter 2.5.

16. Melvin Seeman: *On the Meaning of Alienation* «American Sociological Review I, Sept. 1959), p. 787.

III. Χρήση Ναρκωτικών και απόσυρση

A. Πως από τη θεωρία της ανομίας οδηγηθήκαμε στη χρήση των ναρκωτικών

Ο Durkheim θεωρεί την ανομία ως μια κρίση της κοινωνικής ζωής, μια κατάπτωση του κοινωνικού συνόλου που γι' αυτόν φαίνεται να προέρχεται από τα ελαττώματα τόσο των ηθικών όσο και των νομικών κανόνων που στηρίζουν την οικονομική ζωή της κοινωνίας.

Ο Merton θεωρεί την ανομία, μια κατάσταση που στηρίζεται κυρίως στην άνιση κατανομή των μέσων για την επίτευξη ορισμένων σκοπών. Πάνω σ' αυτή την κατάσταση ή καλύτερα διαπίστωση, στηρίζεται και η διαφοροποίηση των τύπων της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Με άλλα λόγια τοποθετεί την ανομία του μέσα στη καθημερινή πραγματικότητα και με το σχήμα του μας «καταγράφει» και μας «παρουσιάζει» τις διάφορες αντιδράσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Μεταξύ των πέντε κατηγοριών επιλογής ή τρόπων συμπεριφοράς, περιλαμβάνεται και η απόσυρση. Τα άτομα της κατηγορίας αυτής διαβιούν στην κοινωνία και δεν αποτελούν οργανικά μέλη της. Η απόρριψη των σκοπών και των μέσων φαινομενικά υποδηλώνει μια ηττοπάθεια και απομόνωση. Ο κόσμος των περιθωριακών αυτών υπάρξεων περιλαμβάνει όλους εκείνους που κινούνται έξω από τα συμβατικά πλαίσια της κοινωνικής διαδικασίας π.χ. τους αλήτες, τους αλκοολικούς, τους αγύρτες, τους ναρκομανείς κ.λπ. Η ανομική λοιπόν θεωρία του Durkheim από την μια μεριά και οι ανομικές μορφές του Merton, ήταν τα βασικότερα σημεία αναφοράς που μας οδήγησαν από τη θεωρία της ανομίας στην έρευνα αυτή των ναρκωτικών. Το γεγονός ότι η χρήση των ναρκωτικών ή καλύτερα ο τρόπος «προσαρμογής» αυτού που κάνει χρήση, μπορεί να ανήκει στον τύπο της απόσυρσης. Ο Merton άλλωστε τον ναρκομανή τον περιλαμβάνει σ' αυτή την κατηγορία, - μας προκάλεσε το ενδιαφέρον για να ασχοληθούμε μ' αυτή την περίπτωση.

Η αντίδραση του κοινωνικού συνόλου απέναντι σε ορισμένους τρόπους προσαρμογής ορισμένων ατόμων όπως π.χ. των ναρκομανών, δημιουργεί το κοινωνικό πρόβλημα. Στο ερώτημα λοιπόν γιατί η χρήση των ναρκωτικών δημιουργεί ή μπορεί να δημιουργήσει κοινωνικό πρόβλημα, έχουμε την τυποποιημένη απάντηση ότι το κοινωνικό σύνολο που εκφράζεται μέσα από τους νόμους ή με τα διάφορα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή ακόμη με οποιονδήποτε άλλο τρόπο που γίνεται αποδεκτός από αυτό, θεωρεί τη χρήση των ναρκωτικών ουσιών κοινωνικό πρόβλημα.¹⁷

17. M.A. Plant: *Becoming a Drugtaker* (Devistock, London 1973), p. 71.

Β. Η έρευνα του Lindesmith και Gagnon για τον προσδιορισμό των παραγόντων που οδηγούν στη χρήση των ναρκωτικών (Αναφορά στους Cloward και Ohlin)

Η αναγωγή μας στις σκέψεις του Merton καθώς επίσης στην έρευνα των Cloward και Ohlin, σύμφωνα με την οποία ο τρόπος προσαρμογής ενός ατόμου στην κοινωνία επηρεάζεται και από άλλες μεταβλητές, είναι απαραίτητη για να κατανοήσουμε την πορεία της έρευνας των Lindesmith και Gagnon. Οι Cloward και Ohlin συμπληρώνουν και επεκτείνουν τη σκέψη του Merton που αναφέρεται στους χρήστες ναρκωτικών. Συγκεκριμένα - κατά τον Merton, τα άτομα αυτά δεν είναι ικανά να φέρουν σε πέρας το έργο που η κοινωνία τους έχει αναθέσει και «αποσύρονται». ¹⁸ Οι Cloward και Ohlin τονίζουν ότι τα άτομα αυτά είχαν συνήθως βεβαρυμένο παρελθόν με άλλες εγκληματικές πράξεις. Επειδή το παρελθόν αυτό προϋπήρχε της χρήσης ή ακόμη και της ροπής προς τα ναρκωτικά, τα νόμιμα μέσα είχαν ήδη απορριφθεί από τα άτομα αυτά που δέχονται να χρησιμοποιήσουν τόσο τα νόμιμα όσο και τα παράνομα μέσα για να επιτύχουν ορισμένο σκοπό. Σε περίπτωση αποτυχίας τόσο των νομίμων όσο και των παράνομων μέσων, τότε τα άτομα αυτά αποχωρούν ή αποσύρονται.

Η αποτυχία τόσο των νόμιμων όσο και των παράνομων μέσων δημιουργεί την υπόθεση της διπλής αποτυχίας (Double Failure Hypothesis). Η έρευνα των δύο αυτών κοινωνιολόγων, που καταλήγει στην υπόθεση της Διπλής Αποτυχίας, περιορίστηκε σε πληθυσμό που ζει σε υποβαθμισμένες περιοχές και έχει κάνει χρήση ναρκωτικών. ¹⁹

Το χαρακτηριστικό στην υπόθεση της Διπλής Αποτυχίας είναι ότι τα άτομα αυτής της κατηγορίας στην προσπάθειά τους να ακολουθήσουν τους σκοπούς της κοινωνίας τους, εκμεταλεύονται τις παράνομες ευκαιρίες που τους προσφέρονται για να επιτύχουν ορισμένο σκοπό. Στην αποτυχία τους όμως αποσύρονται. Αυτή η αποτυχία τόσο των νόμιμων όσο και των παράνομων μέσων προκαλεί πολλά ερωτηματικά στους Lindesmith και Gagnon. Οι δύο αυτοί ερευνητές διερωτώνται αν και κατά πόσο η χρήση τόσο των νομίμων όσο και των μη νομίμων μέσων καθώς και η αποτυχία τους μπορεί να οδηγήσει τα άτομα στη χρήση των ναρκωτικών.

Με συγκεκριμένα παραδείγματα, οι Lindesmith και Gagnon, βρίσκουν ότι η χρήση των ναρκωτικών δεν αποτελεί πάντα μορφή της αποκλίνου-

---

18. R. Cloward, L. Ohlin: *Delinquency and Opportunity* (The Free Press, New York 1967), p. 179-186.

19. A. Lindesmith and Gagnon, *Anomie and Drug Addiction* (The Free Press, New York, ed. M. Clinar 1966), p. 161-167.

σας συμπεριφοράς και η αποτυχία τόσο των νομίμων όσο και των μη νομίμων μέσων δεν οδηγεί αναγκαστικά στη χρήση των ναρκωτικών.

Ο ορισμός της αποκλίνουσας συμπεριφοράς δεν έχει ξεκαθαριστεί γιατί δεν έχουν προσδιοριστεί ακριβώς τα στοιχεία που τον αποτελούν. Οι δύο αυτοί ερευνητές τονίζουν ιδιαίτερα το γεγονός ότι μέσα σ' ένα κοινωνικό σύστημα, υπάρχουν τρόποι συμπεριφοράς που άλλοτε θεωρούνται αποκλίνοντες και άλλοτε όχι. Η κοινωνική τάξη, το επάγγελμα, η θρησκεία, ακόμη και το χρονικό διάστημα, θεωρούνται προσδιοριστικοί παράγοντες του ορισμού της αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Στις Η.Π.Α. π.χ. η χρήση της μαριχουάνας θεωρείται ότι αποτελεί μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς για τους χρήστες που ανήκουν σε ομάδες μειοψηφίας (π.χ. Μαύρους, Πορτορικανούς κ.λπ.). Αντίθετα, υπάρχουν πολλές περιοχές στον κόσμο, που το κάπνισμα της μαριχουάνας είναι αποδεκτό και επιβάλλεται από τα κοινωνικά έθιμα του τόπου. Στις Ινδίες π.χ. σε ορισμένες περιοχές, η χρήση της μαριχουάνας όχι μόνο επιτρέπεται αλλά και επιβάλλεται για θρησκευτικούς και κοινωνικούς λόγους. Στους γάμους π.χ. θεωρείται κοινωνική παράλειψη αν δεν προσφερθεί ανάμεικτη με γάλα και χυμούς φρούτων. Στη Τζαμάικα, η χρήση της μαριχουάνας, σε ορισμένες πολιτικο-θρησκευτικές ομάδες, θεωρείται σύμβολο της ιδέας «επιστροφή στις ρίζες» (Back to Africa).

Βασικό λοιπόν σημείο της έρευνας των Lindesmith και Gagnon είναι ότι ο χαρακτηρισμός της χρήσης των ναρκωτικών ως μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς, εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.

Οι δύο αυτοί ερευνητές στην έρευνά τους, υποστηρίζουν ότι η χρήση των ναρκωτικών, μπορεί να γίνει αιτία της αποτυχίας και ότι η αποτυχία δεν είναι πάντα αιτία της χρήσης των ναρκωτικών. Τονίζουν ότι πρέπει να εξετάζονται επισταμένως οι συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνεται χρήση ναρκωτικών. Δεν καταλήγουν σε αποτελέσματα. Την προβάλλουν όμως με σκοπό να αποδείξουν ότι η υπόθεση της «Διπλής Αποτυχίας» των Cloward και Ohlin καθώς και η θεωρία του Merton για τους τύπους της αποκλίνουσας συμπεριφοράς περιλαμβάνουν ορισμένες μόνο περιπτώσεις και δεν μπορούν να γενικευθούν. Για να ενισχύσουν την δική τους έρευνα οι Lindesmith και Gagnon, προβάλλουν το γεγονός ότι αυτοί που κάνουν χρήση ναρκωτικών δεν είναι πάντα αποτυχημένα άτομα.

Σε έρευνες που έχουν γίνει έχει παρατηρηθεί ότι πολλοί Γερμανοί από τα ηγετικά στελέχη του Χίτλερ, ήταν χρήστες ναρκωτικών: ένα συγκεκριμένο παράδειγμα είναι η περίπτωση του Goering που έπαιρνε μεγάλες ποσότητες μορφίνης. Επομένως τα άτομα αυτά δεν μπορεί να υπαχθούν στους τύπους της θεωρίας του Merton ή ακόμη στους τύπους της θεωρίας των Cloward και Ohlin. Για τους Lindesmith και Gagnon το προσδιοριστικό στοιχείο π.χ. κάποιου ως χρήστη ναρκωτικών και ατόμου αρνητικού εξαρτάται από τους διάφορους κοινωνικούς παράγοντες που το χαρακτηρίζουν έτσι.

1. Η υπόθεση της έρευνάς μας

α. Αυτοί που κάνουν χρήση ναρκωτικών οδηγήθηκαν κατά κανόνα σ' αυτήν από ανομικές καταστάσεις. Οι ανομικές όμως καταστάσεις δεν οδηγούν πάντοτε στη χρήση των ναρκωτικών.

Προτού όμως ασχοληθούμε με την έρευνά μας αυτή, θεωρούμε απαραίτητο να εκθέσουμε τη σειρά των σκέψεών μας που μας οδήγησε στην προβολή και διατύπωση της υπόθεσής μας. Αρχική μας σκέψη ήταν να εξετάσουμε το κοινωνικό πλαίσιο που προσδιορίζει την ζωή ορισμένων ατόμων και τα οδηγεί ή μπορεί να τα οδηγήσει στη χρήση των ναρκωτικών. Το κοινωνικό πλαίσιο το συνδέσαμε με τη θεωρία της ανομίας του Durkheim ως πρώτη πηγή πληροφόρησης και συστηματικής μελέτης των παραγόντων της κοινωνικής διασάλευσης. Στη συνέχεια προχωρήσαμε στη θεωρία του Merton που διευρύνει την θεωρία του Durkheim δίδοντας μια πραγματική εικόνα των κοινωνικών προβλημάτων. Από τους τύπους της κοινωνικής προσαρμογής, η κατηγορία της απόσυρσης μας ενδιαφέρει και μας απασχολεί ιδιαίτερα γιατί αντιπροσωπεύει για μας την κατηγορία που περικλείει άτομα που αρνούνται ή που δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τόσο τους σκοπούς όσο και τα μέσα που χρειάζονται για τη πραγμάτωσή τους. Συγκεκριμένο παράδειγμα είναι ο χρήστης ναρκωτικών.

Στη συνέχεια αναφερθήκαμε στην έρευνα των Lindesmith και Gagnon που ασχολήθηκαν με τους χρήστες ναρκωτικών και κατέληξαν στην άποψη ότι οι περισσότεροι προσδιορισμοί όρων και καταστάσεων είναι ρευστοί και εξαρτώνται από τον χρόνο, τον τόπο ή κι από τις αντιλήψεις που επικρατούν και ότι η ανομική κατάσταση μπορεί να οδηγήσει στη χρήση ναρκωτικών χωρίς αυτό να είναι απαραίτητος κανόνας.

Σύμφωνα με αυτά που αναφέραμε, βασικός μας σκοπός είναι να ερευνήσουμε τους παράγοντες που πιθανόν να επηρέασαν και τελικώς να οδήγησαν τα άτομα του δείγματός μας στη χρήση ναρκωτικών.

Όταν αρχίσαμε την έρευνα αυτή, τοποθετήσαμε στη κατηγορία των ανομικών καταστάσεων, τους παράγοντες εκείνους που κατά γενική αποδοχή θεωρούνται ανομικοί γιατί μπορεί να συντελέσουν στην αποδιοργάνωση του άμεσου περιβάλλοντος όχι μόνο των ατόμων του δείγματός μας, αλλά και οποιουδήποτε άλλου που μέσα στα γενικά όρια των πολιτιστικών αξιών θα μπορούσε να είχε θιγεί.

Για τον λόγο αυτό τοποθετήσαμε στην κατηγορία των ανομικών καταστάσεων τους οικογενειακούς και οικονομικούς παράγοντες. Μαζί με αυτούς, μελετήσαμε και άλλους όπως π.χ. ο παράγων εργασία, φιλικό περιβάλλον, ανωνυμία των μεγάλων πόλεων, μορφωτικό επίπεδο, για να δούμε μήπως και αυτοί μπορεί να επηρεάσουν τα άτομα αυτά στη χρήση των ναρκωτικών. Η υπόθεσή μας μπορεί να στηρίχτηκε στην έρευνα των

Lindesmith και Gagnon, αλλά με το να λάβουμε υπόψη κι άλλους παράγοντες εκτός εκείνων που δημιουργούν ανομικές καταστάσεις, προσπαθήσαμε να την διευρύνουμε.

Θα θέλαμε να διευκρινήσουμε στους αναγνώστες αυτής της έρευνας ότι η κατάταξη αυτή συμφωνήθηκε και έγινε αποδεκτή από τον αξιόμηστο καθηγητή Ηλία Δασκαλάκη, ο οποίος και υπήρξε εμπνευστής αυτής της ιδέας την οποία εμείς θελήσαμε να συνεχίσουμε με ορισμένες αλλαγές.

Μια σχηματική απεικόνιση της εργασίας μας αυτής, δίδεται από το ακόλουθο σχήμα :

Ανομία   **Λήψη ναρκωτικών ουσιών**

Απόσυρση

Κατάταξη ανομικών παραγόντων

Οικογενειακοί

Οικονομικοί

**Άλλοι μη ανομικοί παράγοντες που (ίσως) επηρέασαν
τα άτομα του δείγματός μας για τη χρήση των ναρκωτικών**

Μορφωτικό επίπεδο

Φιλικό περιβάλλον

Ανωνυμία μεγάλων πόλεων

Όσον αφορά το δείγμα μας, αποτελείται από 72 άτομα σε σύνολο 98 που ήταν έγκλειστα στις φυλακές Κορυδαλλού με την κατηγορία της χρήσης ναρκωτικών - κατηγορία που μας ανέφεραν οι υπεύθυνοι των φυλακών- κατά την χρονική περίοδο 1985-1986.

Με μια σειρά από ανοιχτές-κλειστές ερωτήσεις και με την προσωπική μας παρουσία προσπαθήσαμε να εκμαιεύσουμε τους συγκεκριμένους παράγοντες που μπορεί να ώθησαν τα άτομα αυτά στη χρήση των ναρκωτικών.

Τους παράγοντες αυτούς τους τοποθετήσαμε όπως είδαμε με την ακόλουθη σειρά:

- Οικογενειακούς - οικονομικούς
- Μορφωτικό επίπεδο
- Φιλικές σχέσεις - περιβάλλον
- Ανωνυμία μεγάλων πόλεων.

Όταν αναφερόμαστε στην ανομική κατάσταση των ατόμων του δείγματός μας, εννοούμε όλους εκείνους τους παράγοντες που συντέλεσαν στο να αποσυρθούν και να κάνουν χρήση ναρκωτικών ορισμένα άτομα.

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να διευκρινήσουμε ότι όλα τα άτομα που αντιμετωπίζουν ανομικές καταστάσεις ή κρίσεις στο περιβάλλον τους, δεν κάνουν απαραίτητα και χρήση ναρκωτικών. Αν τυχόν συνέβαινε κάτι παρόμοιο θα γενικεύαμε τον κανόνα και η γενίκευση του κανόνα φαίνεται εκ των πραγμάτων αδύνατη.

Οι διάφορες καταστάσεις -είτε με τη μορφή οικογενειακών, οικονομικών ή οποιασδήποτε μορφής κρίσεων- ορισμένα άτομα επηρεάζουν και άλλα όχι. Μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε λοιπόν το κοινωνικό πλαίσιο που προσδιορίζει την ζωή των ατόμων του δείγματός μας και τα ωθεί π.χ. στη χρήση των ναρκωτικών ουσιών.

2. Συγκεκριμενοποίηση του δείγματος της έρευνας

Το δείγμα της έρευνάς μας, όπως είναι γνωστό, ήταν οι 72 από τους 98 έγκλειστους στις φυλακές Κορυδαλλού κατά τη χρονική περίοδο 1985-1986 (Νοέμβρης-Γενάρης). Λόγοι καθαρά πρακτικοί μας ανάγκασαν να περιοριστούμε στις φυλακές αυτές. Φρονούμε πάντως ότι αν το δείγμα μας είχε παρθεί από οποιαδήποτε άλλη φυλακή σε σχέση με τους χρήστες ναρκωτικών, αυτό δεν θα επηρέαζε τη θέση μας. Μας ενδιέφερε να συστηματοποιήσουμε την έρευνά μας, ακριβώς για να μπορέσουμε να εξακριβώσουμε αν η υπόθεσή μας που στηρίχτηκε στην έρευνα των Lindesmith και Gagnon, μπορεί να πραγματοποιηθεί. Η μέθοδος που μεταχειριστήκαμε για να εξακριβώσουμε τα στοιχεία που θέλουμε, ήταν η μέθοδος των ανοιχτών - κλειστών ερωτήσεων που έγιναν με την προσωπική μας παρουσία.

Συμπεράσματα και σκέψεις

Το πρόβλημα που τέθηκε σ' αυτή την εργασία, ήταν να επισημανθούν και να ερευνηθούν οι πιθανοί παράγοντες που οδήγησαν τα άτομα του δείγματός μας στη χρήση των ναρκωτικών. Για τον σκοπό αυτό, διατυπώσαμε την υπόθεσή μας σύμφωνα με τους Lindesmith και Gagnon που θέτουν το ερώτημα αν η ανομική κατάσταση μπορεί να οδηγήσει στη χρήση των ναρκωτικών.

Σύμφωνα με την έρευνα των δύο αυτών κοινωνιολόγων, η ανομική κατάσταση μπορεί να οδηγήσει στη χρήση των ναρκωτικών, χωρίς όμως να αποτελεί απαραίτητο κανόνα. Γι' αυτούς ο προσδιορισμός ανομικής κατάστασης ή καλύτερα η δημιουργία των παραγόντων που προσδιορίζουν μια ανομική κατάσταση, εξαρτάται από τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης των ατόμων. Η ανομική θέση ορισμένων ατόμων «κατασκευάζει» και το κοινωνικό πλέγμα της περιθωριοποίησης που μπορεί να οδηγήσει τα άτομα αυτά στη χρήση των ναρκωτικών. Από την άλλη μεριά, η χρήση των ναρκωτικών δεν οδηγεί αναγκαστικά στην ανομία. Σύμφωνα με τους δύο αυτούς κοινωνιολόγους και οι δύο περιπτώσεις είναι δημιουργήματα των δυνάμεων που επικρατούν στην κοινωνία και είναι οι ίδιες αυτές δυνάμεις που έχουν την εξουσία να χαρακτηρίζουν τα άτομα αυτά.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τον τρόπο προσδιορισμού του εγκλήματος. Ορθά λοιπόν επισημαίνει ο Ηλίας Δασκαλάκης στο βιβλίο του «Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης» (σελ. 40) σε συσχέτισμό με τη θεωρία του Thorsten Selling όσον αφορά τη πολιτισμική σύγκρου-

ση ότι «... το έγκλημα δεν καθορίζεται από την ποιότητα της συμπεριφοράς αλλά από τον χαρακτηρισμό που δίδουν στη συμπεριφορά αυτοί που έχουν την σχετική εξουσία...».

Σύμφωνα λοιπόν με τα στοιχεία της έρευνάς μας, καταλήξαμε στα εξής:

1.- Η κακή οικογενειακή κατάσταση, είναι οι ισχυρότεροι παράγοντες που ωθούν τα άτομα του δείγματός μας στη χρήση των ναρκωτικών. (Το 61,1% των ερωτηθέντων του δείγματός μας είχαν δύσκολα παιδικά χρόνια αντιμετωπίζοντας οικονομικές κυρίως αλλά και οικογενειακές δυσκολίες).

2.- Το κακό φιλικό περιβάλλον αποδεικνύεται ένας ακόμη ισχυρός παράγοντας που επιδρά στη χρήση των ναρκωτικών, διαμορφώνοντας τον τρόπο σκέψης (Το 55,6% των ερωτηθέντων επηρεάστηκαν από τις «φιλικές» συναναστροφές).

3.- Το χαμηλό έως μέτριο μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων όσο και των γονέων τους φαίνεται να συντελεί στην περίπτωση του δείγματός μας, στη χρήση των ναρκωτικών. Την παρατήρησή μας αυτή τη στηρίζουμε στα στατιστικά δεδομένα του δείγματός μας και μόνο.

4.- Η ανωνυμία των μεγάλων πόλεων είναι παράγοντας που επιδρά στη κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει τα άτομα του δείγματός μας. Η ανωνυμία στα μεγάλα κέντρα δημιουργεί έλλειψη ελέγχου των σχέσεων των νεαρών ατόμων που μπορεί να οδηγήσει στη σημερινή τους θέση.

Οι παράγοντες που αναφέραμε πιο πάνω, δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις που οδηγούν τα άτομα του δείγματός μας στη χρήση των ναρκωτικών. Στην έρευνά μας αυτή, ανακαλύπτουμε και άλλα στοιχεία μη ανομικά που συντελούν κι αυτά στην κατάσταση αυτή. Συμφωνούμε με τους Lindesmith και Gagnon ότι οι οικονομικοί κυρίως παράγοντες προσδιορίζουν την περιθωριοποίηση των ατόμων και τα διευκολύνουν να καταφύγουν στα ναρκωτικά. Η περιθωριοποίηση π.χ. των Μαύρων ή Πορτορικανών στις Η.Π.Α. με την οικονομική ένδεια που τους περιβάλλει, γίνεται ο προσδιοριστικός παράγοντας της ανομικής τους κατάστασης.

Στη δική μας έρευνα η περιθωριοποίηση που υφίστανται τα άτομα του δείγματός μας, οφείλεται τόσο σε οικονομικούς και οικογενειακούς παράγοντες όσο και σε άλλους που οδηγούν στη χρήση των ναρκωτικών.

Με επίκεντρο στη σκέψη μας την έρευνα ανομικών και άλλων παραγόντων που μπορεί να οδηγήσουν ορισμένα άτομα στη χρήση ναρκωτικών, συγκεντρώσαμε την προσοχή μας στην αρχή, στη βασική έννοια της κοινωνικής ανομίας και των ανομικών καταστάσεων, όπως τις προσδιόρισε ο Durkheim. Στη συνέχεια προχωρήσαμε στη θεωρία του Merton που

αφορά τους τύπους της ανθρώπινης συμπεριφοράς και προσδιορίζει το πρόβλημα της ανομικής κατάστασης μέσα από την πραγματικότητα ενώ ο Durkheim προβάλλει την έννοια της κοινωνικής ανομίας μέσα από μοραλιστικές θέσεις.

Κατά τον Merton, το βασικό στοιχείο της ανομίας είναι η σύγκρουση των μέσων και των σκοπών που προβάλλονται από το πολιτιστικό σύστημα της κοινωνίας. Τα άτομα δηλαδή, είτε προσαρμόζονται είτε δεν προσαρμόζονται στα προσφερόμενα μέσα ή στους επιδιωκόμενους σκοπούς.

Στην περίπτωση που οι επιδιωκόμενοι σκοποί και τα μέσα δεν δημιουργούν προβλήματα στα άτομα, είτε γιατί τα άτομα αυτά δεν θέλουν είτε δεν μπορούν, τότε αντιμετωπίζουμε τον συμβατικό τύπο συμπεριφοράς. Όταν όμως η σύγκρουση των μέσων και των σκοπών είναι τέτοια που κάνει ορισμένα άτομα να αρνούνται και τα δύο, τότε έχουμε την απόσυρση.

Αυτό τον τύπο συμπεριφοράς προσπαθήσαμε να εξετάσουμε με το να προσδιορίσουμε τους συγκεκριμένους παράγοντες που οδηγούν σ' αυτόν.

Τα άτομα της κατηγορίας αυτής υπάγονται στον περιθωριακό κόσμο αυτών που κινούνται έξω από τα πλαίσια της κοινωνίας, όπως π.χ. οι αλκοολικοί, οι αγύρτες, οι ναρκομανείς.

Ο Merton στη συγκεκριμένη περίπτωση των ναρκομανών, δεν προσδιορίζει αν τα άτομα αυτά αποσύρονται από τους κόλπους της κοινωνίας γιατί δεν μπορούν να σπάσουν τον κλοιό της απαγόρευσης ή δεν θέλουν να φθάσουν σ' αυτό το σημείο. Κατά την άποψή μας, η σύγκρουση των μέσων και των σκοπών κάνει αυτά τα άτομα να μη μπορούν ή ακόμη και να μη θέλουν να προσαρμοστούν στους συμβατικούς κανόνες της κοινωνίας τους.

Στη συνέχεια, οι διάφορες αναφορές μας και σε άλλους που ασχολήθηκαν με την ανομική κατάσταση βοηθά στη διερεύνηση του θέματος και μας κάνει να το εξετάζουμε και από άλλες πλευρές. Τέλος, η αναφορά μας στους Lindesmith και Gagnon που ασχολούνται με τους χρήστες ναρκωτικών, μας βοηθά να εξακριβώσουμε στη δική μας έρευνα, ότι η ανομία μπορεί να οδηγήσει ορισμένα άτομα στη χρήση ναρκωτικών και να προσδιορίσουμε τους παράγοντες εκείνους ανομικούς ή όχι που βοηθούν στο να οδηγηθούν τα άτομα του δείγματός μας σ' αυτή την κατάσταση.

Βιβλιογραφία

Α. Ελληνικά έργα (κατά αλφαβητική σειρά συγγραφέα)

- Αντωνοπούλου Μαρία:** Κοινωνιολογική Θεωρία, Σημειώσεις Παραδόσεων Π.Α.Σ.Π.Ε., Δεκέμβρης 1984
- Δασκαλάκης Ηλίας:** Η λειτουργία της ποινής υπό το φως των δεδομένων της Εγκληματολογίας, Αθήνα 1973.
- Δασκαλάκης Ηλίας:** Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης, Σάκκουλα, Αθήνα 1985.
- Δασκαλάκης Ηλίας:** Οι συνέπειες της θεσμικής αντίδρασης στη χρήση των ναρκωτικών ουσιών, «Σύγχρονα Θέματα», τ. 13, Δεκέμβρης 1981.
- Παπαδοπούλου Παναγιώτα:** Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Ειδικό Τεύχος, Άνοιξη 1988.
- Τάτσης Ν.:** Επιστημονική Επετηρίδα, Δ.Σ.Θ. 8.1987.
- Χαΐδου Ανθοζωή:** Θετικιστική Εγκληματολογία, Κοινωνιολογικές και ατομικές προσεγγίσεις, Π.Α.Σ.Π.Ε., Παραδόσεις 1988-89.

B. Ξένα έργα

- Brooks R.H.:** The anatomy of Anomie Part I, II (Political Science 1951).
- Buckley (W.):** Sociology of Modern System Theory, Prentice Hall, New Jersey, 1967.
- Becker ed. (H.):** Social Problems, a Modern Approach, J. Wile and Sons Inc. New York 1966.
- Brown (R.):** Social Psychology, The Free Press, New York, 1967.
- Clinard (M.B.) (ed.):** Anomie and Deviant Behaviour; A Discussion and Critique. The Free Press, New York, 1966.
- Cloward (A) Ohlin (L):** Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs, Free Press paper Back ed. New York, 1967.
- Cohen (Albert):** Delinquent Boys. The Culture and the Gang. The Free Press, Glencoe, Illinois 1955.
- DICTIONNAIRE DU SAVOIR MODERNE C.A.L. PARIS, 1970.
- Douglas (A):** The Social meaning of Suicide. Princeton University Press, New Jersey 1947.
- Durkheim (E.):** The Rules of Sociological Method, The Free Press, New York, 1964.
- Duvignaut (J.):** E. Durkheim, Presse Universitaire de France, Paris, 1955.
- Fromm (E.):** The Fear of Freedom (Kegan et Al, New York, 1942).
- Lindesmith and Gagnon:** Anomie and Drug Addiction (Clinard M. ed. Anomie and Deviant Behaviour, The Free Press, New York, 1966.

- Mannheim (C.):** Diagnosis of our Time, Kegan et Al, 1943.
- McJill, (N.J.):** Shelter Theory of Sympathy and love. Philosophical and Phenomenological Research II (1942).
- Merton (R.K.):** Social Theory and Social Structure. The Free Press, Illinois, 1957.
- Merton (R.K.):** Social Structure and Anomie, «American Sociological Review» vol. 3
- Njtrovic G. Stephan and Helene Brown:** Durkheim's Concept of Anomie as Dereglement «Social Problems», Vol. 33 No 2, December 1985.
- Plant (N.A.):** Becoming a Drugtaker, Davidstock London 1975.
- Sutherland (Edwin H.):** White Collar Crime, New York: The Dryten Press, 1940.
- Svabo (D.):** Deviance et Criminaliti. Textes. Armand Collin, Paris, 1970.
- Sthepan G. Nejtrovic, Helene M. Brown:** Durkheim's concept of anomie as dereglement «Social Problems, vol. 33, No 3, December 1985», p. 82-85.
- E. Durkheim:** The division of labour in society, (The Free Press, New York, 1964), p. 160-170.
- E. Durkheim:** The Suicide (The Free Press, New York, 1960), p. 20-24.
- E. Durkheim:** The Division of Labour in Society (The Free Press, New York 1964), p. 160-170.
- Jean Duvignaut:** E. Durkheim(Presse Universitaire de France Paris, 1965) p. 29.

- Jack D. Douglas:** *The Social Meaning of Suicide* (Princeton University Press 1967, Princeton, New Jersey) p. 60.
- R. Merton:** *Social Theory and Social Structure* (The Free Press, Illinois 1967), p. 188.
- D. Szabo:** *Deviance et Criminalite* (Armand Collin Paris 1970), p. 146-147.
- Sutherland D.E.:** *White Collar Crime* (New York, The Dryten Press 1940) p. 155-156.
- N.M.McJill:** *Shelter Theory of Sympathy and love «Philosophical and Phenomenological research II (1942)», p. 273-291.*
- Marshal B. Clinard:** *Anomie and deviant behaviour: A Discussion and critique* (New York, The Free Press, 1966) p. 2.
- Albert Cohen:** *The Delinquent Boys* (The Free Press Glencoe Illinois 1955) p. 157-169.
- R.H. Brooks:** *The Anatomy of Anomy «Political Science McMillan 1959», p. 84-85.*
- E. Fromm:** *The Fear of Freedom* (Kegan et al New York 1942), p. 15.
- K. Mannheim:** *Diagnosis of our time* (Kegan et al, New York 1943), Chpater 2,5.
- Melvin Seeman:** *On the Meaning of Alienation «American Sociological Review I, Sept. 1959), p. 787.*
- M.A. Plant:** *Becoming a Drugtaker* (Devistock, London 1973), p. 71.
- R. Cloward, L. Ohlin:** *Delinquency and Opportunity* (The Free Press, New York 1967), p. 179-186.
- A. Lindesmith and Gagnon:** *Anomie and Drug Addiction* (The Free Press, New York, ed. M. Clinar 1966), p. 161-167.